

ÖZEL EĞİTİM VE REHABİLİTASYON MERKEZİ İLE ÖZEL EĞİTİM OKULLARINDA GÖREV YAPAN ÖĞRETMENLERİN İŞ BİRLİĞİNE İLİŞKİN GÖRÜŞLERİ

ARAŞTIRMA MAKALESİ

Tuğba PÜRSÜN¹, Sümeyye OKUTAN², Zehra ATBAŞI³

1 Arş. Gör., Necmettin Erbakan Üniversitesi, tugbapursun@gmail.com, ORCID: 0000-0002-5436-1464.

2 Öğretmen, Necmettin Erbakan Üniversitesi, smyeoktn@gmail.com, ORCID: 0000-0002-2917-6064.

3 Dr. Öğrt. Üyesi, Necmettin Erbakan Üniversitesi, zehrasutcu@gmail.com, ORCID: 0000-0002-2758-1277.

Geliş Tarihi: 03.06.2020 Kabul Tarihi: 06.02.2021 DOI: 10.37669/milliegitim.747646

Öz: Bu araştırmanın amacı, özel eğitim ve rehabilitasyon merkezi ile özel eğitim okullarında görev yapan öğretmenlerin işbirliğine ilişkin görüşlerinin belirlenmesidir. Araştırmada nitel araştırma yöntemi kullanılmış, veriler yarı yapılandırılmış görüşme formu kullanılarak toplanmış ve betimsel analiz tekniğiyle analiz edilmiştir. Araştırmanın çalışma grubunu özel eğitim ve rehabilitasyon merkezinde görev yapan dokuz ve özel eğitim okullarında görev yapan sekiz öğretmen olmak üzere on yedi öğretmen oluşturmuştur. Çalışma grubunun oluşturulmasında kolay ulaşılabilir örnekleme yöntemi benimsenmiştir. Araştırmadan elde edilen bulgulara göre; hem özel eğitim ve rehabilitasyon merkezinde görev yapan hem de özel eğitim okullarındaki öğretmenler, öğrencilerin başarılarını ve eğitimde verimliliği artırması açısından işbirliğini önemli bulduklarını; telefon görüşmeleri, okul ziyaretleri, kısa toplantılar yaparak öğretmenler arasında işbirliğini sağlamaya çalıştıklarını ifade etmişlerdir. Öğretmenler olumsuz tutumların, öğretmen değişikliklerinin, egoların, iletişime kapalı olmanın işbirliğini engellediğini belirtmişlerdir. Öğretmenler işbirliği sağlanması için görev paylaşımı yapılması, güven duygusunun oluşturulması, materyal paylaşımı yapılması, yardım alınması ve sürekli iletişim halinde bulunulması yönünde önerilerde bulunmuşlardır. Bununla birlikte öğretmenler diğer öğretmenlerden özverili, yeniliklere açık, anlayışlı, sabırlı, iletişime ve işbirliğine açık olmalarını beklediklerini belirtmişlerdir.

Anahtar Kelimeler: iş birliği, öğretmen-öğretmen iş birliği, özel eğitim

DETERMINING THE VIEWS OF TEACHERS' IN SPECIAL EDUCATION AND REHABILITATION CENTERS AND SPECIAL EDUCATION SCHOOLS REGARDING COOPERATION

Abstract:

The aim of this research is to determine the opinions of teachers working in special education and rehabilitation centers and teachers working in special education schools on cooperation. The data were collected using a semi-structured interview form and analyzed by descriptive analysis technique. The study group of the research consists of seventeen teachers, nine working in special education and rehabilitation centers and eight teachers working in special education schools. Easily accessible sampling method has been adopted in forming the working group. According to the findings obtained from the research; teachers, who work both in the special education and rehabilitation center and in the private education schools, find cooperation important in terms of increasing students' success and efficiency in education; It has been observed that they try to achieve cooperation by making phone calls, school visits and short meetings to ensure cooperation among teachers. Teachers stated that negative attitudes, teacher changes, egos and being closed to communication prevent cooperation. The teachers made suggestions to share tasks, create a sense of trust, share materials, get help and keep in touch in order to ensure cooperation. However, teachers stated that they expect other teachers to be self-sacrificing, open to innovation, understanding, patient, open to communication and cooperation.

Keywords: cooperation, teacher-teacher cooperation, special education

Giriş

İşbirliği, ortak bir hedefe ulaşmak için gönüllü olarak ortak karar alma sürecine katılan en az iki eşit taraf arasındaki doğrudan etkileşim biçimi olarak tanımlanmaktadır (Cook ve Friend, 1991). Friend ve Cook (2010) işbirliğinin ortak bir hedef için profesyonellerin kullanmayı tercih ettiği stil; eşitlik; önemli kararlar için ortak sorumluluk; sonuçlara ilişkin ortak hesap verebilirlik; paylaşılan kaynaklar; güven, saygı ve topluluk duygusunun gelişimi olduğunu belirtmektedir. İşbirliği, profesyoneller ve ailelerin öğrencilerin ihtiyaçlarının karşılanabilmesi için karşılıklı çabasını gerektirmekle birlikte profesyoneller arasında farklı ve eşit konuma sahip olma anlamına gelmektedir (Coben, Thomas, Sattler ve Morsink, 1997). İşbirliği çalışmaları genellikle danışma, ekip etkileşimleri, kapsayıcı uygulamalar ve işbirliği içinde yürütülen ortak öğretime

yönelik çalışmalara dayanmaktadır. Özel eğitimde işbirliğinin sağlanması açısından özel gereksinimli bireyler için etkili eğitsel ve psikolojik hizmetler genel eğitimcilerin, özel eğitimcilerin, ailelerin, uzmanların –psikolog, dil ve konuşma patoloğu, fizyoterapist gibi- iletişimleri, kararları ve eylemleri ile ilişkilidir (Elliott ve Sheridan, 1992; Lombardo, 1980; Friend, Cook, Hurley-Chamberlain ve Shamberger, 2010). Bu bağlamda işbirliği etkili planlama, karar verme ve problem çözme için bir ekip işi olarak değerlendirilmektedir. Süreç boyunca ekip etkileşimi karşılıklı saygı, güven, açık iletişim, her konunun veya problemin ekolojik bir perspektiften ele alınması, ortak karar verme, kişisel kaynakların ve uzmanlığın bir araya getirilmesi, sorunun ortaklaşa ele alınması ve çözülmesi olarak karakterize edilmektedir (West, 1990).

Öğretmenlerin yeni fikirlere, öğretim stratejilerine, sorunlara yönelik geliştirilen çözüm önerilerine açık olmaları ve öğrenciler için akademik başarıyı sağlayacak en iyi stratejileri belirlemek amacıyla diğer öğretmenlerle işbirliği içinde çalışmaya istekli olmaları gerekmektedir. Öğretmenler işbirliği yapmaya karşı ne kadar istekli olursa öğrenme-öğretme yaklaşımları, yöntem- teknik ve süreçler hakkında bilgi edinmeleri ve kendilerini geliştirmeleri de o kadar mümkün olmaktadır. Başka bir ifade ile öğretmenler mesleki çalışmalarına ilişkin konuşmalar yaptıklarında işbirliği meydana gelmektedir. Okul ortamında üretkenliği olan öğretmenler diğer öğretmenlerle destekleyici, saygılı ve samimi bir iletişim içinde olmaktadır (Şahin ve Atbaşı, 2020). Öğretmenler birlikte çalışmaya başladığında işbirliğini rutin ve sınıflarındaki etkinliklerini büyük ölçüde artıran stratejiler olarak görmeye başlamaktadırlar (Stanovich, 1999). Öğretmenlerin hem akademik yeteneklerinin ve niteliklerinin hem de üretkenliklerinin öğrenci başarısıyla ilişkili olduğu düşünüldüğünde sınıflarında farklı öğrenme özelliği gösteren öğrencilere yönelik etkili bir öğretim sunmak için işbirliği içinde olmaları öğrenci başarısını arttırmaktadır (Goddard, Goddard ve Tschannen-Moran, 2007; Goddard, Miller, Larson ve Goddard, 2010). Ancak öğretmenlerin birçoğunun öğretim sürecini özel gereksinimli öğrencilerin ihtiyaçlarını karşılayacak biçimde uyarlamalarının (Anastasiou ve Kauffman, 2011; Paterson, 2007) ve öğretimsel uyarlamalardaki yetersizliklerin işbirliğine yönelik olumsuz tutum oluşturduğu görülmektedir (Baker ve Zigmond, 1995).

İşbirliği, öğretmenlerin birbirlerini desteklemelerini sağlamanın etkili yollarından biri olmasının yanı sıra özel gereksinimli öğrencilerin ihtiyaçlarının karşılanması amacıyla gerekli olan kritik bir bileşendir (Friend ve Cook, 2012). Genel eğitim öğretmenlerinin genellikle özel eğitim konusunda; özel eğitim öğretmenlerinin ise akademik ve pedagojik içerik açısından yeterli alt yapıya sahip olmadıkları dikkate alındığında bütün öğretmenlerin özel gereksinimli bireylerle çalışabilmesi ve niteliğin artırılabilmesi için öğretmen eğitiminde işbirliği konusu giderek daha önemli bir hal almaktadır (Pugach ve Blanton, 2009). Eğitimin başarısı, özel ve genel eğitimcilerin özel gereksinimli öğrencilere sunulacak eğitim hizmetlerini koordine etmeye çalışırken etkili bir biçimde iletişim kurma yeteneklerine bağlıdır. Öğrenme ve öğretmenin geliştirilmesi (Goddard ve Heron, 2001), öğretimin etkililiğinin artırılması (Shachar ve Shmuele-

vitz, 1997), öğretime yönelik olumlu tutum geliştirilmesi (Brownell, Yeager, Rennells ve Riley, 1997) ve yüksek güven duygusuna sahip olunması (Tschannen-Moran, 2001) işbirliği ile mümkün olmaktadır.

Özel eğitimde işbirliği sağlama sürecinde özel gereksinimli öğrencilere hizmet sunan eğitimcilerin genel olarak kendi alanlarına özgü dil kullanmaları iletişim kurmalarını zorlaştırmaktadır. Özel eğitim öğretmenlerinin tercih ettikleri mesleki dilin aksine genel eğitim öğretmenleri özel gereksinimli öğrencinin problemini veya eğitim planını temel alan bir dil kullanmaktadırlar (Witt, Moe, Gutkin ve Andrews, 1984). Özel gereksinimli öğrencilere eğitsel hizmetlerin sunulmasında her uzmanın veya eğitimcinin bu süreçteki sorumluluklarını ve görevlerini farklı algılaması da işbirliği kurmayı olumsuz olarak etkilemektedir. Bu bağlamda öğretmenlerin sahip oldukları inançların ve değer yargılarının işbirliği sürecine yansımaları söz konusu olmaktadır (Bhandari, 2013). Özel eğitim öğretmenleri, özel gereksinimli öğrenciler için genel eğitim öğretmenlerine ihtiyaç duydukları her alanda danışmanlık hizmetinin verilmesinde, strateji geliştirmelerine yardımcı olmada ve eğitim programının, araç-gereçlerin ve değerlendirme yöntemlerinin nasıl uyarlanacağı konusunda (Bryant, Smith ve Bryant, 2008; Cook ve Friend, 2010; Pugach ve Johnson, 1988) en uygun kişiler olarak görülmektedir. Genellikle, genel eğitim öğretmenlerinin işbirliğine yönelik direnç göstermeleri söz konusu olabilmektedir. Bu durumun ortaya çıkmasında özel eğitim öğretmenlerinin danışman; genel eğitim öğretmenlerinin ise danışan rolünde olmaları etkili olmaktadır (Diken, 2015; Pugach ve Johnson, 1988). Özel eğitim öğretmenleri, özel gereksinimli öğrencilerin bütünleştirilmesi, gereksinimlerinin karşılanması, eğitsel düzenlemelerin yapılması ve öğrencilerin desteklenmesi için gerekli olan uzmanlık bilgisine sahip olmaları nedeniyle genel eğitim öğretmenlerine yardımcı olacak öneriler geliştirebilmektedirler. Ancak, genel eğitim öğretmenleri açısından değerlendirildiğinde ise sınıf ortamında uygulanması mümkün olmayan, pratiklik özelliği taşımayan ve genellikle gerçekçi olmayan öneriler aldıklarını düşünmeleri işbirliğini olumsuz etkilemektedir. İşbirliğinin tam anlamıyla anlaşılması, zaman kaybı olarak değerlendirilmesi (Aucoin, 2015), öğretmenlerin kendilerine düşen görev ve sorumlulukları bilmemeleri nedeniyle yetersiz olduklarını düşünmeleri (Damasco, 2013) de işbirliği sürecine yansımaktadır. Öğretmenler arasında ortaya çıkan olumsuz tutumlar genellikle korku, hayal kırıklığı gibi nedenlerle ortaya çıkmakta ve öğretmenlerin yardımlaşmayı reddetmeleri ile sonuçlanmaktadır. Öğretmenlerin kendi aralarında yaşadıkları rekabet de birlikte hareket etmeyi engelleyici bir unsur olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu olumsuz tutumlar hem eğitimcilerin hem de öğrencilerin süreçte olumsuz etkilenmesine neden olmaktadır.

Özel eğitimde işbirliğinin gerekli ve önemli olduğu vurgulanmaktadır (Batu ve Kırcaali-İftar, 2006; Sucuoğlu ve Kargın, 2014). Alanyazını incelendiğinde işbirliği ile ilgili araştırmaların doğrudan işbirliğine yönelik olmadığı ancak işbirliğine vurgu yaptığı (Sivrikaya ve Yıkılmış, 2016); sadece bir araştırmada ise (Özsoy, 2019) özel eğitim öğretmenlerinin paydaşlarla olan işbirliğini ele aldığı görülmektedir. Özsoy

(2019) özel eğitim öğretmenlerinin müdürlerle, diğer öğretmenlerle ve ailelerle olan işbirliği düzeylerini belirlemek amacıyla yaptığı araştırmasında özel eğitim öğretmenlerinin öncelikle diğer öğretmenlerle işbirliği yapmayı tercih ettikleri, ailelerle işbirliği düzeylerinin en az düzeyde olduğu ve genel olarak özel eğitim öğretmenlerinin okul müdürleri, diğer öğretmenler ve aileler ile işbirliği içinde oldukları sonucuna ulaşmıştır. Yurt dışında yapılan araştırmalar incelendiğinde ise doğrudan işbirliğine yönelik çalışmalar olduğu görülmektedir. Yapılan araştırmalarda, öğretmenler arasında işbirliği yapmayı olumsuz etkileyen nedenler (Aucoin, 2015; Gonçalves, 2015) ile öğretmenlerin işbirliğine ilişkin algılarının belirlenmesi (Bhandari, 2013; Farrish, 2017) amaçlanmıştır. Bhandari (2013) genel eğitim ve özel eğitim öğretmenlerinin işbirliğine ilişkin algılarını belirlemeyi amaçladığı araştırmasında özel eğitim ve ingilizce öğretmenlerinin işbirliği kurabildikleri; matematik ve özel eğitim öğretmenlerinin ise işbirliği yapmada güçlük yaşadıkları sonucuna ulaşmıştır. Aucoin (2015) montessori devlet okullarında görev yapan öğretmenlerin işbirliği sürecini incelemeyi amaçladığı araştırmasında öğretmenlerin birlikte çalışmanın, iletişim kurmanın ve paylaşım yapmanın işbirliği açısından olumlu katkılar sağladığını ancak zamanın yetersiz olmasının işbirliği yapmayı olumsuz etkilediğini belirttiklerini ortaya koymuştur. Gonçalves (2015) dil konuşma uzmanları ile özel eğitim öğretmenleri arasındaki işbirliğine ilişkin algılarını belirlemeyi amaçladığı araştırmasında öğretmenlerin işbirliğini gerekli görseler de birbirlerinin sorumlulukları konusunda yeterli bilgilerinin olmamasının, iş yükü fazlalığının, zaman yetersizliğinin ve müfredat yoğunluğunun işbirliğine ilişkin olumsuz algı geliştirmelerine neden olduğunu ortaya çıkarmıştır. Farrish (2017) özel eğitim öğretmeni yetiştirme kapsamında uygulama okullarında görev alan öğretmenlerin işbirliğine ilişkin rollerini ve algılarını belirlemeyi amaçladığı araştırmasında öğretmenlerin stajyerler ile çalışma, onlara destek olma ve rehberlik etme rollerinin olduğunu ve işbirliğine ilişkin algılarının esneklik, sabır, ego gibi unsurlara bağlı olarak değişiklik gösterdiği sonucuna ulaşmıştır.

Özel gereksinimli öğrencilerin ve öğretmenlerin başarılarının artmasında özel eğitim ve rehabilitasyon merkezleri ile özel eğitim okullarında görev yapan öğretmenlerin işbirliğine de ihtiyaç duyulmaktadır. İçağasıoğlu (2002) rehabilitasyon sürecinin bireyin doğumu ile başlayarak tüm yaşamı süresince devam eden ve kapsamlı hizmetlerin sunulmasını gerektiren bir süreç olması nedeniyle rehabilitasyon hizmetlerinin verilmesinde farklı meslek gruplarının işbirliği içinde çalışmasının önemli olduğunu belirtmektedir. Rehabilitasyon merkezlerinde sunulan eğitim süreci genel eğitimdeki süreçten farklı olmakla birlikte özel gereksinimli öğrencilerin gereksinimleri doğrultusunda eğitim verilerek öğrencinin ihtiyacı olan kazanım gerçekleşene kadar süreç devam etmekte ve gerçekleşmeyen kazanımlar tekrar yenilenecek farklı yöntem-teknipler kullanılarak eğitim planlaması yapılmaktadır (Hocalar, 2018). Öğretmenler arasında kurulacak iletişim ve işbirliği etkili ve verimli öğretme-öğrenme etkinliklerinin planlanmasını sağlamakla birlikte öğretim uygulamaları, içerik ve öğrenciler üzerinde etkili olmaktadır (Putnam ve Borko, 1997). Özel eğitim, ekip işi olması nedeniyle sü-

recin tek bir uzman tarafından yürütülmesi mümkün değildir. Bu bağlamda işbirliği zorunlu ve önemli bir süreç haline gelerek işbirliğine yönelik öğretmen görüşlerinin belirlenmesi işbirliğinin sağlanması ve işbirliğini artıracak düzenlemeler yapılması açısından önem kazanmaktadır. Özel eğitim ve rehabilitasyon merkezi ile özel eğitim okullarında görev yapan öğretmenler arasındaki işbirliğinin, öğrencilerin başarısının ve olumlu davranışlarının artırılmasını aynı zamanda öğrencilerin gelişimlerinin sağlanmasını ve izlenmesini destekleyen bir unsur olması nedeniyle takım olarak hareket etmesi gereken öğretmenlerin işbirliğinin önemine ilişkin görüşlerinin ne olduğunun, işbirliği kurma sürecinde yaptıkları çalışmaların neler olduğunun, güçlük yaşama nedenlerinin, beklentilerinin ve önerilerinin ortaya çıkarılmasıyla mevcut durumun betimlenmesine ihtiyaç duyulmaktadır. Ayrıca, ilgili alanyazınında özel eğitim öğretmenleri ile farklı branşlardan olan öğretmenler arasındaki işbirliğini ortaya koyan araştırmalar olmasına rağmen özel eğitim ve rehabilitasyon merkezi ile özel eğitim okullarında görev yapan öğretmenler arasındaki işbirliğini ele alan bir çalışmanın olmaması göz önüne alındığında böyle bir çalışmaya ihtiyaç olduğu düşünülmektedir.

Bu araştırmanın amacı, özel eğitim ve rehabilitasyon merkezi ile özel eğitim okullarında görev yapan öğretmenlerin işbirliğine ilişkin görüşlerinin belirlenmesidir. Bu amaç doğrultusunda aşağıdaki sorulara cevap aranmıştır:

- 1) Öğretmenlerin işbirliğinin önemine yönelik görüşleri nelerdir?
- 2) Öğretmenler arasında işbirliğini sağlamaya yönelik yapılan çalışmalar nelerdir?
- 3) Öğretmenlere göre işbirliği yapmayı engelleyen nedenler nelerdir?
- 4) Öğretmenlerin işbirliğini geliştirmeye ilişkin önerileri nelerdir?
- 5) Öğretmenlerin işbirliğinin öğrenciye katkısına ilişkin görüşleri nelerdir?
- 6) Öğretmenlerin işbirliği sürecinde diğer öğretmenlerden beklentileri nelerdir?

Yöntem

Araştırmanın Modeli

Bu çalışmada durum çalışması deseni benimsenmiştir. Durum çalışması bir bireyi, grubu ya da kültür durumunu anlama, tanımlama, tahmin etme ya da kontrol etmeyi vurgulayan bir araştırma yaklaşımıdır. Araştırma alanı ne olursa olsun durum çalışması yürütme ihtiyacı temelde karmaşık toplumsal bir olayı anlama isteğinden kaynaklanarak güncel bir olayı derinlemesine ve bütüncül olarak gerçekçi dünya perspektifinden incelemeyi gerektirmektedir (Saban ve Ersoy, 2017). Durum çalışmaları bir olay veya bağlam arasındaki belirsizliği açığa çıkarmak için kullanılmakta ve güncel bir olgu kendi gerçek yaşam çerçevesi içinde ele alınmaktadır (Yıldırım ve Şimşek, 2016). Bu çalışmada özel eğitim ve rehabilitasyon merkezindeki öğretmenler ile özel eğitim okullarında görev yapan öğretmenlerin işbirliğinin önemi, işbirliğini sağlamak amacıyla yaptıkları çalışmalar, işbirliğini engelleyen nedenler, işbirliğini geliştirmek

için öneriler, işbirliğinin öğrenciye katkısı ve öğretmenlerin diğer öğretmenlerden beklentileri belirlenerek var olan durum olduğu gibi ve derinlemesine ortaya konulacağından durum çalışması tercih edilmiştir.

Çalışma Grubu

Çalışma grubunu özel eğitim ve rehabilitasyon merkezinde görev yapan 9; özel eğitim okullarında görev yapan 8 olmak üzere toplam 17 öğretmen oluşturmaktadır. Araştırmanın çalışma grubunun belirlenmesinde kolay ulaşılabılır örnekleme yöntemi benimsenmiştir. Kolay ulaşılabılır örnekleme yönteminde araştırmacı yakın ve erişilmesi kolay olan bir durumu seçmektedir (Yıldırım ve Şimşek, 2018). Araştırmaya katılan öğretmenlere ilişkin demografik bilgilere Tablo 1’de yer verilmiştir.

Tablo 1. Katılımcıların Demografik Özellikleri

Katılımcı	Yaş	Cinsiyet	Mesleki Kıdem	Branş
Özel Eğitim ve Rehabilitasyon Merkezinde Çalışan Öğretmenler				
Ö1	67	Erkek	43 yıl	Sınıf Öğretmenliği
Ö2	33	Erkek	4 yıl	Sınıf Öğretmenliği
Ö3	25	Kadın	1 yıl	Özel Eğitim
Ö4	24	Kadın	2 yıl	Özel Eğitim
Ö5	30	Kadın	9 yıl	Okul Öncesi
Ö6	26	Kadın	5 yıl	Okul Öncesi
Ö7	31	Kadın	11 yıl	Okul Öncesi
Ö8	36	Kadın	10 yıl	Okul Öncesi
Ö9	32	Kadın	4 yıl	Özel Eğitim
Özel Eğitim Okulunda Çalışan Öğretmenler				
Ö10	39	Erkek	12 yıl	Özel Eğitim
Ö11	42	Erkek	15 yıl	Özel Eğitim
Ö12	25	Kadın	1 yıl	Okul Öncesi
Ö13	31	Kadın	10 yıl	Okul Öncesi
Ö14	33	Kadın	11 yıl	Sınıf Öğretmenliği
Ö15	40	Kadın	15 yıl	Özel Eğitim
Ö16	27	Kadın	4 yıl	Okul Öncesi
Ö17	36	Kadın	6 yıl	Özel Eğitim

Tablo 1 incelendiğinde öğretmenlerin sekizinin 31-36 yaş; beşinin 25-30 yaş; dördünün 37 ve üstü yaş aralığında olduğu görülmektedir. Öğretmenlerin on üçü kadın dördü erkektir. Mesleki kıdem açısından değerlendirildiğinde öğretmenlerin yedisinin 1-5 yıl; altısının 11 ve üstü; dördünün ise 6-10 yıl arasında hizmet yılı olduğu görülmektedir. Bununla birlikte, öğretmenlerin üçü sınıf öğretmenliği, yedisi özel eğitim; diğer yedisi ise okul öncesi öğretmenliği mezunudur.

Veri Toplama Aracı

Bu araştırmada veri toplama aracı olarak araştırmacılar tarafından geliştirilen yarı yapılandırılmış görüşme formu kullanılmıştır. Görüşme sorularını hazırlamadan önce araştırma konusu ile ilgili alanyazını taraması yapılmıştır. Yapılan alanyazını taraması sonucunda öğretmenlerin işbirliğine ilişkin görüşlerini belirlemek amacıyla altı sorudan oluşan yarı yapılandırılmış görüşme formu hazırlanmıştır. Hazırlanan görüşme soruları özel eğitim alanında uzman iki, ölçme ve değerlendirme alanında uzman bir kişiye gönderilerek soruların açık ve anlaşılır olup olmadığı ve araştırılmak istenen konuyu kapsayıp kapsamadığına ilişkin dönüt alınmıştır. Bu aşamadan sonra özel eğitim ve rehabilitasyon merkezi ile özel eğitim okullarında görev yapan ikişer öğretmenle pilot uygulama yapılmıştır. Uzmanlardan ve öğretmenlerden gelen dönütler çerçevesinde yarı yapılandırılmış görüşme formuna son şekli verilmiştir.

Veri Toplama Süreci

Araştırmaya katılmayı kabul eden öğretmenlere uygun oldukları gün ve saatler sorularak görüşme yapılabilmesi için randevu saatleri oluşturulmuştur. Görüşmeye başlamadan önce öğretmenlere araştırmanın amacına ilişkin bilgi verilmiştir. Araştırma sürecinde ses kayıt cihazı kullanılacağı ve görüşme süresince gerçek isimleri ile hitap edilmeyeceği, kendilerine verilen kod isimlerle görüşme yapılacağı belirtilmiştir. Araştırmaya katılmanın gönüllülük esasına dayandığı da ifade edilmiştir. Görüşmeye katılmayı kabul eden öğretmenlerle araştırma yürütülmüş ve görüşmeler ortalama 35-48 dakika arasında sürmüştür.

Verilerin Analizi

Nitel araştırma yaklaşımı doğrultusunda tasarlanan araştırma verilerinin analizinde betimsel analiz tekniği kullanılmıştır. Betimsel analizde amaç, elde edilen bulguları düzenlenmiş ve yorumlanmış bir biçimde okuyucuya sunmaktır. Bu amaç doğrultusunda, veriler ilk olarak sistematik ve açık bir biçimde betimlenmekte ve ardından betimlemeler açıklanarak bir takım sonuçlara ulaşılmaya çalışılmaktadır (Yıldırım ve Şimşek, 2018).

Görüşmelerden elde edilen veriler öncelikle herhangi bir değişiklik yapılmadan yazılı hale getirilmiştir. Her öğretmen için ayrı ayrı görüşme dökümü hazırlanmıştır. Öğretmenlerin görüşme sorularına verdikleri cevaplar ilgili sorunun altında toplanmış ve her sorunun altında yer alabilecek cevap kategorilerinin olduğu görüşme

kodlama anahtarı oluşturulmuştur. Görüşme kodlama anahtarının oluşturulmasının ardından alandan bir uzmana görüşmeler ile görüşme kodlama anahtarı verilmiş ve görüşme kodlama anahtarının verilere göre tekrar kontrol edilmesi sağlanmıştır.

Araştırmanın güvenilirliğinin belirlenmesi amacıyla araştırmacılardan birinin ve bir uzmanın birbirlerinden bağımsız olarak doldurdıkları görüşme kodlama anahtarı arasındaki tutarlılık incelenerek her soruyu kapsayan kategori kontrol edilmiştir. Araştırmacı ve uzmanın ilgili soru için aynı seçeneği işaretlemeleri görüş birliği; farklı seçeneği işaretlemeleri görüş ayrılığı olarak kabul edilmiştir. Güvenirlik hesaplamasında ‘Görüş Birliği=(Görüş Birliği/ (Görüş Birliği+Görüş Ayrılığı) \times 100’ formülü kullanılmıştır. Bu araştırmanın güvenilirlik ortalaması %95 olarak hesaplanmıştır. Araştırmanın iç geçerliğini sağlamak amacıyla bulgular bölümünde doğrudan alıntılara yer verilmiştir.

Bulgular

Özel eğitim ve rehabilitasyon merkezi ile özel eğitim okullarında görev yapan öğretmenlerin işbirliğinin önemi, işbirliğini sağlamaya yönelik çalışmalar, işbirliğini yapmaya engel olan nedenler, işbirliğini geliştirmek için öneriler, öğretmenler arasında sağlanan işbirliğinin öğrenciye katkısı ve işbirliği sürecinde diğer öğretmenlerden beklentilerine ilişkin görüşlerine yer verilmiştir.

Araştırmaya katılan öğretmenlere “İşbirliğinin önemine yönelik görüşleriniz nelerdir?” sorusu sorulmuştur. Öğretmenlerin görüşlerine Tablo 2’de ve Tablo 3’te yer verilmiştir.

Tablo 2. Özel Eğitim ve Rehabilitasyon Merkezinde Görev Yapan Öğretmenlerin İşbirliğinin Önemine İlişkin Görüşleri

	f	%
Eğitimin devamlılığını ve kalıcılığını sağlama	3	25
Konular arası geçişi sağlama	1	8,33
Başarıyı artırma	5	41,6
Eğitimde verimliliği artırma	1	8,33
Öğrencinin durumunu belirleme	1	8,33
Öğrencinin motivasyonunu artırma	1	8,33
Toplam	12	100

Tablo 2 incelendiğinde özel eğitim ve rehabilitasyon merkezinde görev yapan öğretmenlerin işbirliğinin başarıyı artırması (f=5), eğitimin devamlılığını ve kalıcılığını sağlaması (f=3) nedeniyle önemli olduğunu düşündükleri görülmektedir. Bununla birlikte öğretmenler konular arası geçiş sağlaması (f=1), eğitimde verimliliği artırması (f=1), öğrencinin durumunun belirlenmesini sağlaması (f=1) ve öğrencinin motivasyonunu artırması (f=1) açısından işbirliğinin önemli olduğunu belirtmektedir. Öğretmenlerin görüşlerinden kesitler şu şekildedir:

“Öğrencinin genel durumu ile eğitim durumunun ne durumda olduğunun bilinmesi, eğitim için ihtiyaçlarının bilinmesi, öğrenme durumu, algısı ile ilgili bilgilenmeye yönelik işbirliği yapılması hem gittiği okulda hem de özel eğitim ve rehabilitasyon merkezindeki eğitiminde neler öğrenebildiğinin bilinmesi yönünden önem arz eder (Ö1).”

“Yapılan etkinliklerin veya eğitimin devamlılığı, kalıcılığını sağlamak için önemlidir (Ö9).”

“Verilen eğitimin kalıcı ve etkili olması için hem öğretmenler hem de aile ile işbirliği halinde olunması gerektiğini düşünüyorum (Ö6).”

Tablo 3. Özel Eğitim Okullarında Görev Yapan Öğretmenlerin İşbirliğinin Önemi-ne İlişkin Görüşleri

	f	%
Verimliliğin artırılması	3	25
Olumlu etkileşim sağlama	1	8,33
Öğrencinin başarısını artırma	8	66,66
Toplam	12	100

Tablo 3 incelendiğinde özel eğitim okullarında görev yapan öğretmenlerin işbirliğinin önemine ilişkin en fazla öğrencinin başarısını artırması (f=8) yönünde görüş belirttikleri görülmektedir. Öğretmenler verimliliğin artırılması (f=3) ve olumlu etkileşim sağlanması (f=1) için işbirliğinin önemli olduğunu da eklemiştir. Öğretmenlerin görüşlerinden kesitler şu şekildedir:

“İşbirliğinin öğrencinin gelişimine katkısı büyüktür. Öğretmenler ve aile kendi aralarında etkili bir iletişim kurabilirse bunun öğrencinin gelişimine etkisi oldukça olumlu yöndedir (Ö10).”

“Hayatın her alanında önem arz eden bir kavramdır. Bireyin çevresi ile ilişkisinde olumlu yönde etkileşim sağlaması açısından önemlidir. Bireyin çevresinden öğrenen bir birey olmasına yardımcı olacak niteliktedir (Ö14).”

Araştırmaya katılan öğretmenlere “Öğretmenler arasında işbirliğini sağlamaya yönelik yaptığınız çalışmalar nelerdir?” sorusu sorulmuştur. Öğretmenlerin görüşlerine Tablo 4’te ve 5’te yer verilmiştir.

Tablo 4. Özel Eğitim ve Rehabilitasyon Merkezinde Görev Yapan Öğretmenlerin İşbirliğini Sağlamaya Yönelik Çalışmaları

	f	%
Telefon Görüşmeleri	5	35,71
Okul ziyaretleri	4	28,57
Kısa toplantılar	1	7,14
Beyin fırtınası	1	7,14
Kaynak alışverişi	2	14,28
Haftalık toplantılar	1	7,14
Toplam	14	100

Tablo 4 incelendiğinde özel eğitim ve rehabilitasyon merkezinde görev yapan öğretmenlerin en çok telefon görüşmeleri (f=5) ve okul ziyaretleri (f=4) ile işbirliğini sağlamaya çalıştıkları görülmektedir. Öğretmenlerin işbirliğini sağlamaya yönelik en az kaynak alışverişi (f=2), kısa toplantılar (f=1), beyin fırtınası (f=1) ve haftalık toplantılar (f=1) yaptıkları tespit edilmiştir. Öğretmenlerin görüşlerinden kesitler şu şekildedir:

“Ayaküstü mini toplantılar, ders araları rapor alımları, daha verimli olması adına fikir alışverişleri, zorlandığımız konularda beyin fırtınaları yaparak öğretmen arkadaşlarımızla işbirliği içerisindeyiz (Ö8).”

“Ara ara yapılan görüşmeler. Birbirlerine kaynak alışverişinde bulunmak. Olumsuz davranışlarda veya yeni eğitime geçildiğinde birbirlerinden destek ve fikir almak (Ö9).”

Tablo 5. Özel Eğitim Okullarında Görev Yapan Öğretmenlerin İşbirliğini Sağlamaya Yönelik Çalışmaları

	f	%
Oryantasyon ve seminerler	2	20
Zümre toplantıları	4	40
Öğrenci hakkında görüşmeler yapma	1	10
Milli eğitimin düzenlediği toplantılar	3	30
Toplam	10	100

Tablo 5 incelendiğinde özel eğitim okullarında görev yapan öğretmenlerin en çok zümre toplantıları (f=4) ve milli eğitimin düzenlediği toplantılar (f=3) ile işbirliğini sağlamaya çalıştıkları görülmektedir. Öğretmenler işbirliğini sağlamak için en az oryantasyon ve seminer (f=1) ile öğrenci hakkında görüşmeler yapma (f=1) çalışmalarına yer vermektedirler. Öğretmenlerin görüşlerinden kesitler şu şekildedir:

“Öğretmenler ve aile sürekli olarak iletişim halinde olmalıdır. Öğrenci hakkında sık sık görüşmeler yapılmalı, fikir alışverişinde bulunulmalı ve birbirini tamamlayıcı etkinlikler yapılmalıdır (Ö17).”

“Zümre toplantıları, idarecilerce tertip edilen toplantılar, istişare toplantıları yapılmaktadır. Ayrıca okul içinde hazırlanan projeler kapsamında öğretmenler işbirliğine teşvik edilmektedir (Ö15).”

Araştırmaya katılan öğretmenlere “İşbirliği yapmayı engelleyen nedenler nelerdir?” sorusu sorulmuştur. Öğretmenlerin görüşlerine Tablo 6’da ve Tablo 7’de yer verilmiştir.

Tablo 6. Özel Eğitim ve Rehabilitasyon Merkezinde Görev Yapan Öğretmenlerin İşbirliği Yapmasını Engelleyen Nedenler

	f	%
Öğretmenlerin olumsuz tutumu	2	15,38
Sürekli öğretmen değişikliği	1	7,69
Öğretmenlerin egoları	4	30,76
İletişimsizlik	5	38,46
Yeni fikirlere kapalı olma	1	7,69
Toplam	13	100

Tablo 6 incelendiğinde özel eğitim ve rehabilitasyon merkezinde görev yapan öğretmenlerin iletişimsizlik (f=5), öğretmenlerin egoları (f=4), öğretmenlerin olumsuz tutumları (f=2), sürekli öğretmen değişikliği (f=1) ve yeni fikirlere kapalı olmanın (f=1) işbirliği yapmayı engellediğini belirttikleri görülmektedir. Öğretmenlerin görüşlerinden kesitler şu şekildedir:

“İşbirliği yapmayı engelleyen nedenler arasında öğretmenler arasında iletişimin seyrek olması, velilerin isabetli karar içinde olmaması, ilgilendikleri sandıkları çocuklarıyla yeterince ilgilenmedikleri söylenebilir. Öyle ki; veli hem okuluna hem rehabilitasyona ayrı ayrı gidip çocuğu hakkında bilgilenmeli ve söylenenleri uygulamalıdır (Ö1).”

“Ailenin öğretmenler arasındaki iletişime destek olmaması ya da sürekli öğretmen değişikliği yapılması (Ö5).”

“Öğretmenlerin işbirliği içinde bulunmak istememesi. Karşı tarafın eğitim şekline, düşüncesine saygı göstermemek (Ö9).”

Tablo 7. Özel Eğitim Okullarında Görev Yapan Öğretmenlerin İşbirliği Yapmasını Engelleyen Nedenler

	f	%
Bencilik, inat ve hoşgörüsüzlük	4	30,7
İletişimsizlik ve önyargı	4	30,7
Gelişime, iletişime ve değişime açık olmamaları	5	38,4
Toplam	13	100

Tablo 7 incelendiğinde özel eğitim okullarında görev yapan öğretmenler gelişime, iletişime, değişime açık olunmamasının (f=5), bencilik, inat ve hoşgörüsüzlüğün (f=4), iletişimsizlik ve önyargının (f=4) işbirliğini yapmayı engelleyen nedenler olduğunu düşündükleri görülmektedir. Öğretmenlerin görüşlerinden kesitler şu şekildedir:

“İlk başta iletişimsizlik veya önyargı olabilir. Dönem başında kendilerini ifade edemeyen her bir üyenin, dönem sonuna kadar yanlış anlaşılmalara maruz aldığı aşikar. Bu yanlış anlaşılmaların yanı sıra fikir ayrılıkları da bu engellemeyi derinleştiriyor. Tabi ki işbirliği için yetersiz eylem, yetersiz hareket ve etkinlik, iletişimdeki mesajların yeteri kadar iyi kurgulanamamış olması ve hatta yüz yüze görüşmemek bile iletişimi dolayısıyla işbirliğini engelliyor (Ö10).”

“Kişilerin durum ya da olayları çok boyutlu düşünmemesinden, kişinin kendisinde yetersizlik hissetmesinden, iletişim yetersizliği, bireysellik duygusunun baskınlığı gibi nedenler sayılabilir (12).”

Araştırmaya katılan öğretmenlere “İşbirliğini geliştirmek için önerileriniz nelerdir?” sorusu sorulmuştur. Öğretmenlerin görüşlerine Tablo 8’de ve Tablo 9’da yer verilmiştir.

Tablo 8. Özel Eğitim ve Rehabilitasyon Merkezinde Görev Yapan Öğretmenlerin İşbirliğini Geliştirmek İçin Önerileri

	f	%
Sürekli iletişim halinde olma	4	36,36
Her alanda istişare etme	2	18,18
Materyal paylaşımında bulunma	2	18,18
Hâkim olunmadığı konularda yardım alma	3	27,27
Toplam	11	100

Tablo 8 incelendiğinde özel eğitim ve rehabilitasyon merkezinde görev yapan öğretmenlerin sürekli iletişim halinde olmanın (f=4) ve hakim olunmayan konularda yardım almanın (f=3) işbirliğini geliştirmek için önemli olduğunu vurguladığı görülmektedir. Bununla birlikte, öğretmenler işbirliğini arttırmak için aile desteği sağlama (f=2), her alanda istişare etme (f=2) ve materyal paylaşımında bulunma (f=2) biçiminde önerilerde bulunmuşlardır. Öğretmenlerin görüşlerinden kesitler şu şekildedir:

“Okuldaki, rehabilitasyondaki ve varsa çocuğun diğer öğretmenleri ile bir Whatsapp grubu oluşturmak ve yapılan etkinlikleri arada paylaşmak (Ö5).”

“Öğretmenler arasında işbirliğinden bahsetmek için öncelikle sıkı ve sağlam bir iletişim şarttır. Birbirleriyle iletişim sağlayamayan öğretmenlerden işbirliğinde bahsetmek abesle iştiğaldir. Bu sebeple yöneticilerin iletişim ve işbirliği için sıcak, samimi çalışma ortamını oluşturmaları şarttır. Mutlaka haftalık toplantılar yapılmalı, bireylerin gelişimi tek tek incelenmeli ve üzerinde kafa yorulmalıdır. Gerekirse herkesin fikri alınmalı ortak bir amaç ve yöntem ile çalışma yapılmalıdır (Ö2).”

Tablo 9. Özel Eğitim Okullarında Görev Yapan Öğretmenlerin İşbirliğini Geliştirmek İçin Önerileri

	f	%
Öğretmenler bilinçli olmalı	2	28,57
Öğretmenler kendi aralarında güven oluşturmaları	3	42,85
Görev paylaşımı yapılmalı	2	28,57
Toplam	7	100

Tablo 9 incelendiğinde özel eğitim okullarında görev yapan öğretmenlerin işbirliğini geliştirmek için kendi aralarında güven oluşturmaları (f=3), bilinçli olmaları (f=2) ve görev paylaşımı yapılmasını gerektiği (f=2) yönünde görüş belirttikleri görülmektedir. Öğretmenlerin görüşlerinden kesitler şu şekildedir:

“İşbirliği davranışı bireylerin kişisel özellikleriyle alakalıdır, birey iletişim ve işbirliğine açık değilse dış müdahale ile olabileceğine inanmıyorum. İşbirliğine yönelik çalışma ve etkinlik planlamaları yapılmalıdır (Ö12).”

“Bireylerin kendilerini mesleki açıdan analiz etmeli eksik olduğu yönlerini geliştirme konusunda deneyimli meslek mensupları ile çalışarak kendilerini geliştirmeleri gerekir (Ö16).”

Araştırmaya katılan öğretmenlere “Öğretmenler arasında sağlanan işbirliğinin öğrenciye katkısı nelerdir?” sorusu sorulmuştur. Öğretmenlerin görüşlerine Tablo 10’da ve Tablo 11’de verilmiştir.

Tablo 10. Özel Eğitim ve Rehabilitasyon Merkezinde Görev Yapan Öğretmenlerin İşbirliğinin Öğrenciye Katkısına İlişkin Görüşleri

	f	%
Öğrencilerin motive olmaları	3	27,27
Öğrencilerin daha düzenli ve başarılı olmaları	2	18,18
Öğrenilen kazanımlarda daha hızlı ilerlemeler olması	5	45,45
Öğrencinin olumsuz davranışlarının daha çabuk sönmesi	1	9,09
Toplam	11	100

Tablo 10 incelendiğinde özel eğitim ve rehabilitasyon merkezinde görev yapan öğretmenlerin işbirliğinin en çok öğrenilen kazanımlarda daha hızlı ilerlemeler olması (f=5) ve öğrencilerin motive olmaları (f=3) açısından öğrenciye katkı sağladığını düşündükleri görülmektedir. Öğretmenler işbirliğinin öğrenciye katkısına ilişkin görüşleri arasında öğrencilerin daha düzenli ve başarılı olmalarına (f=1) ve olumsuz davranışların daha çabuk sönmesine (f=1) yer vermişlerdir. Öğretmenlerin görüşlerinden kesitler şu şekildedir:

"Yapılan işbirliği neticesinde ortak bir paydada buluşan öğretmenler belli bir amaç için belli yöntemler uygulanacağından başarı kaçınılmazdır. Bu başarı da öğrenciyi mutlaka pozitif olarak etkileyecektir. Diğer türlü düşünürsek herhangi bir işbirliği sağlanmamış, üzerinde herhangi bir fikir beyan edilmemiş öğrencilerin başarılı olması ya çok geç olacak ya da hiç olmayacaktır (Ö2)."

"Öğrenci derslerinde daha düzenli ve başarılı olur. Çalışma düzeni olur. Öğrenilmesi beklenen kazanımlarda daha hızlı ilerlemeler kaydedilebilir (Ö6)."

Tablo 11. Özel Eğitim Okullarında Görev Yapan Öğretmenlerin İşbirliğinin Öğrenciye Katkısına İlişkin Görüşleri

	f	%
Öğrencinin akademik başarısını artırma	8	100
Toplam	8	100

Tablo 11 incelendiğinde özel eğitim okullarında görev yapan öğretmenlerin tamamının işbirliği yapmanın öğrencinin akademik başarısını arttırdığını (f=8) düşündükleri görülmektedir. Öğretmenlerin görüşlerinden kesitler şu şekildedir:

“Öğrenciye olumlu katkıları olacağını düşünüyorum. Ortak bir akıl ile hareket etmek öğrencilerin ufkunu genişletirken eğitimi de olgunlaştıracaktır (Ö11).”

“Öğrencinin eğitiminde karışıklık oluşmaz, öğrencinin öğretim süreci kolaylaşır, birbirini tamamlayıcı ve destekleyici etkinlikler yapıldığı zaman öğrenme hızlanır ve daha çabuk verim alınır (Ö15).”

“Öğretmenler arasındaki işbirliğinin doğrudan öğrencinin eğitimsel ve öğretimsel performansına olumlu yansıtıldığına inanıyorum (Ö16).”

Araştırmaya katılan öğretmenlere “İşbirliği sürecinde diğer öğretmenlerden beklentileriniz nelerdir?” sorusu sorulmuştur. Öğretmenlerin görüşlerine Tablo 12’de ve Tablo 13’te yer verilmiştir.

Tablo 12. Özel Eğitim ve Rehabilitasyon Merkezinde Görev Yapan Öğretmenlerin İşbirliği Sürecinde Diğer Öğretmenlerden Beklentileri

	f	%
İletişime açık olmaları	4	36,36
Yeniliklere açık olmaları	3	27,27
Birbirlerine saygı göstermeleri	2	18,18
Özverili olmaları	2	18,18
Toplam	11	100

Tablo 12 incelendiğinde özel eğitim ve rehabilitasyon merkezinde görev yapan öğretmenlerin diğer öğretmenlerden beklentilerinin iletişime açık olmaları (f=4), yeniliklere açık olmaları (f=3), birbirlerine saygı göstermeleri (f=2) ve özverili olmaları (f=2) yönünde olduğu görülmektedir. Öğretmenlerin görüşlerinden kesitler şu şekildedir:

“Bu süreçte, öğrencinin eğitimi bitene kadar öğrenciyle ilgili alınacak kararlarda ve verilecek eğitimde öğretmenlerin sürekli birbirlerini haberdar etmeleri gerekir (Ö4).”

“Birbirlerinin düşüncelerine uygulama yöntemlerine saygı göstermeleri. İşbirliği içinde olmaları için daha özverili davranmaları (Ö5).”

“Süreç boyunca sabırlı olunması, sahip olunan bilgi, beceri ve tecrübelerin doğru aktarılması, yeniliklere açık olunması, sunulan fikirlerin askıda kalmaması. Her yöntem ve teknik her öğrencide aynı sonucu veremez. Bu yüzden olumlu dönütlerin paylaşılması gerekir (Ö8).”

Tablo 13. Özel Eğitim Okullarında Görev Yapan Öğretmenlerin İşbirliği Sürecinde Diğer Öğretmenlerden Beklentileri

	f	%
Yeterli plan ve program yapma	2	18,18
İşbirliğine açık olma	4	36,36
Anlayışlı ve sabırlı olma	3	27,27
Öğretmenlerin birbirine güvenmeleri	2	18,18
Toplam	11	100

Tablo 13 incelendiğinde özel eğitim okullarında görev yapan öğretmenlerin diğer öğretmenlerden en çok işbirliğine açık olmalarını (f=4) bekledikleri görülmektedir. Bununla birlikte, öğretmenlerin diğer öğretmenlerden beklentileri arasında anlayışlı ve sabırlı olmaları (f=3), yeterli plan ve program yapma (f=2) ve öğretmenlerin birbirlerine güvenmeleri (f=2) yer almaktadır. Öğretmenlerin görüşlerinden kesitler şu şekildedir:

“Saygı, inanç ve yeterli plan ve program. Hangi branştan öğretmen olursa olsun, aynı okulda olduğu diğer meslektaşına ve branşına saygı duymalı, azmini takdir etmeli ve en azından bu şekilde manevi olarak işbirliği içinde olmalıdır. Ayrıca bir veya bütün öğrencilerin bir şekilde kendini gerçekleştireceklerine ve bunun için birlikte harcanan enerjinin değerli ve başarılı olacağına inanmaları ve bu inanç doğrultusunda gerçekçi ve uygulanabilir planlar yapmalıdır (Ö13).”

“Anlayışlı, sabırlı ve gereken yardımı doğru bir şekilde aktaracak donanıma sahip olması (Ö14).”

“Öğretmenlerin birbirlerine güvenmesi, birbirlerine saygı duyması ve hoşgörürlü olması, karşıt fikirleri de kendi akıl süzgecinden geçirmek suretiyle doğruya ulaşması ve öğretmenlerin yeni fikirlere açık olması beklentilerim arasındadır (Ö17).”

Tartışma, Sonuç ve Öneriler

Öğretmenler arasındaki işbirliğinin öğrencilerin performanslarının artırılmasındaki büyük etkisi ile okulun ve okul üyelerinin profesyonel gelişimi için temel bir unsur olduğu göz önüne alındığında eğitim sürecinde öğretmenler arasındaki işbirliğinin artırılmasına önem verildiği ve bu yönde çalışmalar yapıldığı görülmektedir. İşbirliğinin sağlanması öğretmenlerin stres düzeylerinin azalmasına, iş memnuniyetlerinin artmasına (Burns ve Darling-Hammond, 2014), öğretimsel uygulamalar üye-

rinde düşünerek yaptıklarının işe yarayıp yaramadığını değerlendirmelerine, sınıftaki eylemleri ve davranışları değiştirmeleri ve geliştirmeleri için zamana sahip olmalarına (Reeves vd., 2017), psikolojik ve duygusal açıdan kendilerini daha iyi hissetmelerine katkı sağlamaktadır.

Araştırmadan elde edilen bulguya göre özel eğitim ve rehabilitasyon merkezinde görev yapan öğretmenler başarıyı arttırması, eğitimin devamlılığını ve kalıcılığını sağlaması nedeniyle işbirliğinin önemli olduğunu düşünmüşlerdir. Bununla birlikte öğretmenler işbirliğinin verimliliği arttırması, konular arası geçişi sağlaması, öğrencinin durumunu belirlemeye ve motivasyonunu arttırmaya katkı sağlaması nedeniyle önemli olduğunu da eklemiştir. İlgili alanyazını incelendiğinde işbirliğinin önemini öğrenciler üzerinde olduğu kadar öğretmenler üzerinde de olumlu etkiler oluşturduğu görülmektedir. Öğretmenlerin öz-yeterliğinin arttırılması (Puchner ve Taylor, 2006), öğretimin etkililiğinin ve kalitesinin iyileştirilmesi (Graham, 2007; Jackson ve Brueggman, 2009), öğretmenlerin verimliliğinin ve uzmanlığının geliştirilmesi (Hattie, 2015) üzerinde olumlu etkileri söz konusudur.

Özel eğitim okullarında görev yapan öğretmenler işbirliğinin öğrenci başarısını arttırması nedeniyle önemli olduğunu ifade etmişlerdir. Öğretmenler verimliliğin arttırılması ve olumlu etkileşim kurma açısından da işbirliğinin önemine vurgu yapmışlardır. Hanna (1988) işbirliğinin öğretmenlerin güçlendirilmesi, özgüven ve öz-saygı düzeylerinin gelişmesi, işbirliği sürecindeki kazanımların öğrenci ve sınıf ortamına yansması, karşılıklı güven ve saygı içerisinde deneyimlerin paylaşılması, bireysel performans, grup performansı ve okul performansının yüksek düzeylere çıkmasına katkı sağladığını belirtmektedir.

Araştırmadan elde edilen bir diğer bulguya göre özel eğitim ve rehabilitasyon merkezinde görev yapan öğretmenler işbirliğini sağlamak amacıyla telefon görüşmeleri ve okul ziyaretleri yaptıklarını ifade etmişlerdir. Öğretmenlerin bu amaç doğrultusunda kısa toplantılar, beyin fırtınası, kaynak alışverişi ve haftalık toplantılar yaptıkları görülmüştür.

Özel eğitim okullarında görev yapan öğretmenlerin zümre toplantıları, Millî eğitimin düzenlediği toplantılar, oryantasyon ve seminerler, öğrenci hakkında görüşmeler yaparak işbirliğini sağlamaya yönelik çalışmalar yaptıkları görülmüştür.

Araştırmadan elde edilen bulguya göre özel eğitim ve rehabilitasyon merkezinde görev yapan öğretmenler iletişim kuramamanın ve öğretmenlerin egolarının işbirliği yapmayı engellediğini düşünmektedirler. Öğretmenlerin sürekli öğretmen değişikliği yapılmasının, olumsuz tutumların ve yeni fikirlere kapalı olmanın işbirliğini engelleyici nedenler olarak düşündükleri görülmektedir. İlgili alanyazını incelendiğinde öğretmenler arasında işbirliği kurulmasını engelleyen farklı nedenler olduğunu gösteren araştırma sonuçları mevcuttur. Forte ve Flores (2014) yaptıkları araştırma sonucunda öğretmenlerin işbirliği çalışmalarına ilişkin karşılaştıkları güçlüklerin işbirliği yapma-

rak çalışmaya yatkın olmama, eğitim ve motivasyon eksikliğinden çok zaman yönetimi, çalışma şartlarında yaşanan kurumsal ve yapısal sorunlardan kaynaklandığını düşündüklerini ortaya çıkarmışlardır. Aucoin (2015) ve Simon (2017) ise özel eğitim öğretmenleri ve sınıf öğretmenleri arasındaki ilişkiyi incelediği araştırmasında zaman yetersizliğinin işbirliği yapmayı engellediği sonuca ulaşmışlardır.

Özel eğitim okullarında görev yapan öğretmenlerin gelişime, iletişime ve değişime açık olmamanın, bencillik, inat ve hoşgörüsüzlüğün, iletişimsizlik ve önyargının işbirliğini engellediğini düşündükleri ortaya çıkmıştır. Atıcı (2006) ilköğretimde sınıf öğretmenlerinin ve okul psikolojik danışmaları arasındaki işbirliğini belirlemek amacıyla yaptığı araştırmasında öğretmenlerin sorun yokmuş gibi davrandıkları, danışmana başvurmuş olmayı kendi sorunlarını çözememekle eş değer gördükleri ve ben bilirim anlayışında oldukları sonucuna ulaşmıştır. Reyes (2010) özel eğitim öğretmenleri ve sınıf öğretmenleri arasındaki işbirliğinin öğretmenlerin uygulamalarındaki ve fikirlerindeki farklılık nedeniyle olumsuz olduğu sonucuna ulaşmıştır. Damasco (2013) sınıf öğretmenleri ile özel eğitim öğretmenlerinin işbirliğine ilişkin algılarını ve tutumlarını incelediği araştırmasında öğretmenlerin işbirliğinde yetersiz kaldıkları sonucuna ulaşmıştır.

Araştırmadan elde edilen bir diğer bulguya göre özel eğitim ve rehabilitasyon merkezinde görev yapan öğretmenler sürekli iletişim halinde olmanın işbirliğini arttıracak yönünde öneride bulunmuşlardır. Bununla birlikte hakim olunmayan konularda yardım almanın, materyal paylaşımında bulunmanın ve her alanda istişare etmenin gerektiğini belirtmişlerdir. Öğretmenlerin tek başlarına bağımsız olarak kendilerini mesleki yönden yetiştirmeleri ve geliştirmeleri yeterli görülmemekte ve bu bağlamda öğretmenlerin kendilerini mesleki olarak geliştirmeleri için meslektaşlarının deneyimlerinden faydalanma, fikir alışverişinde bulunma gibi yöntemlerin yararlı olabileceği belirtilmektedir (Bozak, Yıldırım ve Demirtaş, 2011). Aucoin (2015) özel eğitim öğretmenleri ve montessori öğretmenleri arasındaki ilişkiyi incelediği araştırmasında birlikte çalışmanın, iletişim kurmanın ve paylaşımında bulunmanın işbirliğini arttıracak sonucuna ulaşmıştır.

Özel eğitim okullarında görev yapan öğretmenler işbirliğini geliştirmek için öğretmenlerin bilinçli olmaları, aralarında güven oluşturmaları ve görev paylaşımı yapmaları gerektiği yönünde önerilerde bulunmuşlardır. Atıcı (2006) psikolojik danışman ve öğretmenler arasındaki işbirliğine yönelik olarak öğretmenlerin iletişim, işbirliği konularında seminerler ve konferanslar verilmesi gerektiği yönünde öneriler geliştirdiklerini ortaya koymuştur.

Araştırmadan elde edilen bulguya göre özel eğitim ve rehabilitasyon merkezinde görev yapan öğretmenler işbirliğinin öğrencilerin kazanımlarda daha hızlı ilerlemelerini ve motive olmalarını sağladığını belirtmişlerdir. İşbirliğinin öğrencilerin daha düzenli ve başarılı olmalarını sağladığı ve olumsuz davranışların daha çabuk sönmesi

yönünde katkılar sağladığı da ortaya çıkmıştır. Yapılan araştırmalar öğretmenler arasındaki işbirliğinin öğrenci başarısı üzerinde olumlu etkileri olduğunu göstermektedir (Damasco, 2013; Darling –Hammond, Hylar ve Gardner, 2017; Goddard vd., 2010; Hargreaves ve Fullan, 2012; Lee ve Smith, 1996). Ünver (2003) ise yaptığı araştırmasında benzer bir sonuca ulaşarak öğretmen adaylarının uygulama öğretmeni ile daha çok öğrencileri tanıma ile ilgili işbirliği yapmayı istedikleri sonucuna ulaşmıştır.

Özel eğitim okullarında görev yapan öğretmenler işbirliği yapmanın öğrencinin akademik başarısını arttırmaya katkı sağladığını belirtmişlerdir. Ronfeldt, Farmer, McQueen ve Grissom (2015) öğretmenler arasındaki işbirliğinin öğrenci başarısıyla ilişkili olduğunu ve işbirliğinin öğrencilerin okuma ve matematik başarılarının yordayıcısı olduğu sonucuna ulaşmışlardır.

Araştırmadan elde edilen bir diğer bulguya göre özel eğitim ve rehabilitasyon merkezinde görev yapan öğretmenler işbirliği sürecinde diğer öğretmenlerden beklentilerinin iletişime açık olmalarını, yeniliklere açık olmalarını, birbirlerine saygı göstermelerini ve özverili olmalarını beklediklerini belirtmişlerdir. Tschannen-Moran'a (1998) göre işbirliği kişiler arasındaki etkileşime bağlıdır ve güven duygusunun sosyal etkileşim açısından önemli bir unsur olduğu göz önüne alındığında güven ve işbirliği arasında ilişki olması söz konusudur. Bu bağlamda öğretmenler arasında oluşan güven işbirliği yapılmasını ve işbirliğinin devam ettirilmesinde gerekli olan iletişimi ve etkileşimi başlatmaktadır. Kenny (2005) araştırmasında benzer bir sonuca ulaşarak mesleki çalışma ilişkilerinde pozitif olunabilmesi için öğretmenler ve diğer personeller arasında güven duygusu olması gerektiğini ortaya çıkarmıştır. Knackendoffel (2005) ise okullarda işbirliği içinde çalışabilmek için güven, saygı ve iletişimin olması gerektiğini vurgulamıştır.

Özel eğitim okullarında görev yapan öğretmenlerin işbirliği sürecinde diğer öğretmenlerden işbirliğine açık olmalarını, anlayışlı ve sabırlı olmalarını, yeterli plan ve program yapmalarını, birbirlerine güvenmelerini bekledikleri ortaya çıkmıştır. Cerit (2009) öğretmenlerin meslektaşlarına güvenmelerinin işbirliği yapabilmelerinde etkili olduğu, sınıf içerisinde karşılaştıkları güçlükleri çözebilmelerinde meslektaşlarının yardımına ihtiyaç duyabilecekleri sonucuna ulaşmıştır. Öğretmenlerin öğrencilerin eğitim fırsatlarını arttırmak için beraber çalışmaları gerektiği ancak öğretmenlerin meslektaşlarına güven duymadıklarında işbirliği yapmalarının ve işbirliğini sürdürmelerinin mümkün olmadığı belirtilmektedir (Bryk ve Schneider, 2002).

Sonuç olarak araştırma bulguları dikkate alındığında özel eğitim ve rehabilitasyon merkezi ile özel eğitim okullarında görev yapan öğretmenler arasındaki işbirliğini arttırmak için öğretmenlere kendi aralarında sağlayacakları işbirliğinin eğitim-öğretim sürecine sağlayacağı katkılara ilişkin bilgilendirici, hatırlatıcı ve motive edici seminerler verilmelidir. Öğretmenler düzenli aralıklarla ve belli bir plana bağlı olarak toplantılar yaparak öğrencinin gelişim sürecine ve ihtiyaçlarına ilişkin fikir alışverişinde bulunmaya teşvik edilmelidir. Öğretmenler arasındaki iletişim probleminin ortadan

kaldırılmasını sağlamak amacıyla özel eğitim ve rehabilitasyon merkezindeki öğretmenler ile özel eğitim okullarındaki öğretmenlerin birbirlerinden beklentilerini, görev ve sorumluluklarını paylaşabilecekleri eğitim etkinlikleri veya platformları düzenlenmelidir.

Kaynakça

- ANASTASIOU, D. ve Kaufmann, J.M. (2011). Asocial constructionist approach to disability: Implication for special education. *Exceptional Children*, 77(3), 367-384.
- ATICI, M. (2006). İlköğretim öğrencilerinin davranış problemleriyle baş etme konusunda öğretmen-psikolojik danışman işbirliğine ilişkin görüşlerinin karşılaştırılması. *Türk Psikolojik Danışma ve Rehberlik Dergisi*, 3(25).
- AUCOİN, D. (2015). *Assessing collaboration: How teachers in montessori public schools incorporate collaborative constructs for students in inclusion*. Northcentral University, Arizona.
- BAKER, J.M. ve Zigmond, N. (1995). The meaning and practice of inclusion for students with learning disabilities: Themes and implications from the five cases. *The Journal of Special Education*, 29(2), 163-180.
- BATU, S. ve Kircaali İftar, G. (2006). *Kaynaştırma*. Ankara: Kök Yayıncılık.
- BHANDARİ, A. N. (2013). *Using the schools and staffing survey/teacher survey to compare general education teachers' and special education teachers' perceptions on collaborative themes*. Virginia Polytechnic Institute and State University, Virginia.
- BOZAK, A., Yıldırım, C.A. ve Demirtaş, H. (2011). An alternative method for professional development of teachers: Peer observation. *İnönü Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 12(2), 65-84.
- BROWNELL, M.T., Yeager, E., Rennells, M.S. ve Riley, T. (1997). Teachers working together: What teacher educators and researchers should know. *Teacher Education and Special Education*, 20, 340-359.
- BRYK, S. A. ve Schneider, B. (2002). *Trust in schools, a core resource for improvement*, *The American sociological association's rose series in sociology*. <http://books.google.com/books>
- BURNS, D. ve Darling-Hammond, L. (2014). *Teaching around the world: What can TALIS tell us?* Stanford, CA: Stanford Center for Opportunity Policy in Education.
- BRYANT, D.P., Smith, D.D. ve Bryant, B.R. (2008). *Developing collaborative partnership*. İn: *Teaching students with special needs in inclusive classrooms*. Pearson: New York.
- CERİT, Y. (2009). Öğretmenlerin örgütsel güven düzeyleri ile işbirliği yapma düzeyleri arasındaki ilişki. *Abant İzzet Baysal Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 22(2), 637-657.
- COBEN, S.S., Thomas, C.C., Sattler, O.R. ve Morsink, V.C. (1997). Meeting the challenge of consultation and collaboration developing interactive teams. *Journal of Learning Disabilities*, 30(4), 427-439.

- COOK, L. ve Friend, M. (1991). Collaboration in special education: Coming of age in the 1990's. *Preventing School Failure*, 35(2), 24-27.
- COOK, L. ve Friend, M. (2010). The state of the art of collaboration on behalf of students with disabilities. *Journal of Educational and Psychological Consultation*, 20, 1-8.
- DAMASCO, J. P. (2013). *The relationship between teacher self-efficacy and attitude toward collaboration in an inclusion setting* (Doctoral Dissertation). Capella University, Minneapolis, MN.
- DARLİNG-HAMMOND, L., Hyler, M. E. ve Gardner, M. (2017). *Effective teacher professional development*. Palo Alto, CA: Learning Policy Institute.
- DİKEN, H.İ. (2015). *İlköğretimde kaynaştırma*. Ankara: Pegem Akademi.
- ELLIOTT, S. N. ve Sheridan, S. M. (1992). Consultation and teaming: Problem solving among educators, parents, and support personnel. *The Elementary School Journal*, 92, 315-338.
- FORTE, M. ve Flores, A. (2014). Teacher collaboration and professional development in the workplace: A study of Portuguese teachers. *European Journal of Teacher Education*, 37(1), 91-105.
- FRIEND, M., ve Cook, L. (2010). *Interactions: Collaboration skills for school professionals*. Upper Saddle River, NJ: Pearson/Merrill.
- FRIEND, M., Cook, L., Hurley-Chamberlain, D. ve Shamberger, C. (2010). Co-Teaching: An illustration of the complexity of collaboration in special education. *Journal of Educational and Psychological Consultation*, 20(1), 9-27.
- GODDARD, Y. L. ve Heron, T. E. (2001). The consultation process. T. E. Heron ve K. C. Harris (Ed), *The educational consultant: Helping professionals, parents, and mainstreamed students* (ss. 3-37).
- GODDARD, Y. L., Goddard, R. D. ve Tschannen-Moran, M. (2007). A theoretical and empirical investigation of teacher collaboration for school improvement and student advancement in public elementary school. *Teachers College Record*, 109, 877-896.
- GODDARD, Y. L., Miller, R., Larsen, R., Goddard, G., Jacob, R., Madsen, J., vd. (2010). *Connecting principal leadership, teacher collaboration, and student achievement*. American Educational Research Association Annual Meeting (Denver, CO).
- GONÇALVES, A. M. (2015). *Perceptions of collaboration: Speech language pathologists and special education teachers*. Southern Connecticut State University New Haven, Connecticut.
- GRAHAM, P. (2007). Improving teacher effectiveness through structured collaboration: A Case study of a professional learning community. *Res. Middle Level Educ.* 31, 1-17.
- HANNA, H. J. (1988). *A case study of instructional improvement through peer observation in a suburban high school* (Doctoral Dissertation). Portland State University.
- HARGREAVES, A. ve Fullan, M. (2012). *Professional capital: transforming teaching in every school*. New York, NY: Teachers College Press.

Özel Eğitim ve Rehabilitasyon Merkezi İle Özel Eğitim Okullarında Görev Yapan Öğretmenler...

- HATTIE, J. (2015). *What works best in education: The politics of collaborative expertise*. London: Pearson.
- İÇAĞASIOĞLU, A. (2002). *Zihinsel özürliüler özel rehabilitasyon merkezleri: verilen hizmetler ve sosyal hizmet uygulamaları* (Yüksek Lisans Tezi). Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara
- JACKSON, C. K. ve Bruegmann, E. (2009). Teaching students and teaching each other: The importance of peer learning for teachers. *Am. Econ. J.* 1, 85–108.
- KENNY, D. D. (2005). *Relation trust its influence in developing collaborative working relationship in a school organization* (Unpublished Doctoral Dissertation). University of Connecticut.
- KNACKENDOFFEL, A. E. (2005). Collaborative teaming in the secondary school. *Focus on Exceptional Children*, 37(5), 1-16.
- LEE, V. E. ve Smith, J. B. (1996). Collective responsibility for learning and its effects on gains in achievement for early secondary school students. *American Journal of Education*, 104(2), 103–147.
- LOMBARDO, V. S. (1980). *Paraprofessionals in special education*. Springfield, IL: Charles C. Thomas.
- ÖZSOY, B. (2019). Özel eğitim öğretmenlerinin müdürlerle, diğer öğretmenlerle ve ailelerle olan işbirliği düzeylerinin belirlenmesi (Yüksek Lisans Tezi). Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara.
- PUCHNER, D.L. ve Taylor, A.R. (2006). Lesson study, collaboration and teacher efficacy: stories from two school-based math lesson study groups. *Teaching and Teacher Education*, 22(7), 922-934.
- PUGACH, M. C. ve Johnson, L. J. (1988). Rethinking the relationship between consultation and collaborative problem-solving. *Focus on Exceptional Children*, 21(4), 1-8.
- PUGACH, M. C. ve Blanton, L. P. (2009) A framework for conducting research on collaborative teacher education. *Teaching and Teacher Education*, 25, 575–582.
- PUTNAM, R. T. ve Borko, H. (1997). Teacher learning: Implications of new views of Cognition. J. Biddle, T. L. Good ve I. F. Goodson (Ed.), *The international handbook of teachers and teaching* (ss. 1223–1296). Dordrecht, The Netherlands: Kluwer.
- REEVES, P., Pun, W. ve Chung, K. (2017). Influence of teacher collaboration on job satisfaction and student achievement. *teach. Teach. Educ.* 67, 227–236.
- REYES, R.E. (2010). *A descriptive study of collaboration in general and special education in two school districts: Perceptions of the principals and teachers toward sustainability*. Edgewood College, Ann Arbor, Michigan.
- RONFELDT, M., Farmer, S. O., Kiel, M. ve Grissom, J. A. (2015). Teacher collaboration in instructional teams and student achievement. *Am. Educ. Res. J.* 52, 475–514.
- SABAN, A. ve Ersoy, A. (2017). *Eğitimde nitel araştırma desenleri*. Ankara: Anı Yayıncılık.

- SHACHAR, H. ve Shmuelewitz, H. (1997). Implementing cooperative learning, teacher collaboration and teachers' sense of efficacy in heterogeneous junior high schools. *Contemporary Educational Psychology*, 22, 53-72.
- ŞİMON, B. D. (2017). *Successful collaboration between general education and special education teachers: A case study* (Doctor of Education). Northcentral University, Graduate Faculty of the School of Education, Arizona.
- SİVRİKAYA, T. ve Yıkıuş, A. (2016). Özel eğitim sınıflarında görev yapan özel eğitim mezunu olan ve olmayan öğretmenlerin öğretim süreciyle ilgili gereksinimleri. *Abant İzzet Baysal Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 16(4), 1984- 2001.
- STANOVİCH, Paula J. (1999). Conversations about inclusion. *Teaching Exceptional Children*, 31(6), 54-58.
- SUCUOĞLU, B., ve Kargın, T. (2014). *İlköğretim'de kaynaştırma uygulamaları*. Ankara: Kök.
- ŞAHİN, A., ve Atbaşı, Z. (2020). Olumlu okul iklimi oluşturmada öğretmenin rolünün incelenmesi. *Ahi Evran Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 6(3), 672-689.
- TSCHANNEN-MORAN, M. (2001). Collaboration and the need for trust. *Journal of Educational Administration*, 39, 308-331.
- ÜNVER, G. (2003). Öğretmenlik uygulamasında işbirliği: Bir durum çalışması. *Gazi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 23(1), 87-100.
- WEST, J. F. (1990). Educational collaboration in the restructuring of schools. *Journal of Educational and Psychological Consultation*, 2(1), 23-40.
- WITT, J. C , Moe, G., Gutkin, R. ve Andrews, L. (1984). The effect of saying the same thing in different ways: the problem of language and jargon in school-based consultation. *Journal of School Psychology*, 22, 361-367.
- YILDIRIM, H. ve Şimşek, A. (2016). *Sosyal bilimlerde nitel araştırma yöntemleri*. Ankara: Seçkin Yayıncılık.